

Kisplasztika - commedia dell'arte szereplő - Pulcinella (?)

Kerámia- és üveggyűjtemény

Leltári szám:	5846
Készítés ideje:	1710 - 1715
Készítés helye:	Meissen
Anyag:	porcelán
Technika:	aranyozott
Méret:	magasság: 17 cm átmérő: 6x4,8 cm

Az Iparművészeti Múzeum porcelángyűjteményének egyik legjelesebb darabja az itt bemutatott kicsiny figura, amely ún. Böttger-porcelánból készült. A II. (Erős) Ágost lengyel király és szász választófejedelem drezdai udvarában szolgáló alkimista, Johann Friedrich Böttger (1682–1719) és a természettudós Walther von Tschirnhaus (1651–1708) 1708-ban a Drezda közelében bányászott kaolinnal kísérletezve fedezték fel az európai fehér porcelán előállításának technológiáját: ennek alapanyaga felerész kaolint, negyedrészt kvarchomokot és negyedrészt földpátot tartalmaz. A kaolin a hőállóságot, a földpát az ömlesztetőséget biztosítja, a homok pedig a mechanikai szilárdságot növeli. A keveréket formázás után igen magas hőmérsékleten égetik ki. Böttger egy évvel később a porcelánmázat is kikísérletezte. Böttger felfedezéseire támaszkodva 1710-ben Erős Ágost megalapította meissenai porcelánmanufaktúrát, melynek első igazgatója a bárói rangra emelt Böttger lett.

Az itt bemutatott figura a korai meissenai porcelán jellegzetes darabja: apró részletein megfigyelhető, hogy az alapporcelán és a máz összehangolása még nem tökéletes, az olvadékony máz, a plasztika finom ruharedőiben, mélyedésiben megül, nem borítja egyenletesen a figurát.

A figura a barokk kori Európában közkedvelt *commedia dell'arte* műfajának egyik főhősét, feltehetően a púpos hátú Pulcinella alakját jeleníti meg. Az itáliai eredetű zenés, táncos vígjátékokat, illetve népszínműveket előadó vándortársulatok különféle ellentétpárok – például úr-szolga, gazdag-szegény, fiatal-vén, szépséges-rút, hűséges-csalfa stb. – karikírozásával és rögtönzésekkel mulattatták a publikumot. Az ácsolt színpadi emelvényen rendszerint vászonra festett város-, vagy tájkép előtt mozogtak a szereplők. A társulat tagjai állandó jellemeket játszottak, mindig ugyanabban a kosztümben. A közönség így könnyen azonosíthatta a szereplőket, akiknek már pusztán megjelenése is határa fakasztotta a nézőket. A vaskos tréfákkal tűzdelt előadás szójátékokra, a nyelvjárások különbözőségére is épített.

A *commedia dell'arte* műfaja sokáig Molière, később Carlo Goldoni színműveivel rivalizált. Szereplőik között különösen gyakoriak a fiatal, mindig éhes, mindig lusta és álmos, de igen leleményes szolgák a Padronék, a gazdáik, akik a gazdag öregek minden rossz tulajdonságát egyesítették magukban, a fukarságot, a csúfságot, a kapzsiságot a tudós Doktorok és a Capitanok, az öntelt pöffeszkedő, szoknyapecér szájhősök. Pulcinella eszes és nyakas szolgáló, aki azonban mindig alulmarad.

A források szerint Frigyes Ágost drezdai udvarában is tartottak *commedia dell'arte* előadást, elsőként 1710-ben, majd 1719-ben, a kronaherceg Szász Ágost és Habsburg Mária Jozefa hercegnő esküvője alkalmából. Minden bizonnyal ennek hatására készült a meissenai porcelángyárban 1720 körül az a *commedia dell'arte* szereplőket ábrázoló sorozat, amelyhez az itt bemutatott Pulcinella-figura is tartozik.

A figura festetlen változatát a Los Angeles-i Getty Museum, színesen festett változatát pedig a New York-i Metropolitan Museum őrzi (ld. [itt](#) és [itt](#)). A figura egy további színesen festett példánya a Christie's 2009. november 17-i londoni árverésén szerepelt (ld. [itt](#)).

A szobrocskát Gerhardt Gusztáv (1847–1910), a Magyar Államvasutak elnök-igazgatója műgyűjteményének 1911-ben Berlinben megrendezett árverésén vásárolta meg az Iparművészeti Múzeum.

A neves műgyűjtő kollekciónál ld.: *A Gerhardt-féle gyűjtemény*. Magyar Iparművészet, 1910, 181-211. – ld. [itt](#).

Irodalom

- Szerk.: Horváth Hilda, Szilágyi András: *Remekművek az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből. (Kézirat).* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 73. (Balla Gabriella)
- Szerk.: Pataki Judit: *Az idő sodrában. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek története.* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2006. - Nr. 115. (Balla Gabriella)
- Szerk.: Szilágyi András, Péter Márta: *Barokk és rokokó. Az európai iparművészet stíluskorszakai.* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1990. - Nr. 6.157. (Katona Imre)
- Nékám Lajosné: *Meisseni porcelán a Budapesti Iparművészeti Múzeum gyűjteményében.* Corvina Kiadó, Budapest, 1980. - Nr. 5.
- Szerk.: Miklós Pál: *Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei.* Magyar Helikon, Budapest, 1979. - p. 193.
- Szerk.: Voit Pál, Csernyánszky Mária: *Az Iparművészeti Múzeum mesterművei. 1896-1946.* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1946. - p. 13.
- Layer Károly: *Országos Magyar Iparművészeti Múzeum. Vezető a múzeum gyűjteményeiben. Porcellánplasztika.* Athenaeum Kiadó, Budapest, 1933. - 6.
- *Sammlung des Königl. ungar. Hofrats Gustav von Gerhardt, Budapest. Versteigerung. I. Kunstgewerbe.* Rudolph Lepke's Kunst-Auctions-Haus, Berlin, 1911. - Nr. 90.

